

Felkészülés az új évtizedre
A technológia és a gazdaság új kihívásai

ACTA PERIODICA

**EDUTUS
EGYETEM**

XV. KÖTET

Edutus Egyetem
Tatabánya, Stúdium tér 1.

Főszerkesztő:
Némethné Dr. Gál Andrea

Felelős szerkesztő:
Forrai Márta

Szerkesztette:
Vigh László PhD

MINDEN JOG FENNTARTVA

A mű egészének, vagy bármely részének másolása, sokszorosítása,
valamint információszolgáltató rendszerben történő tárolása
és továbbítása csak a kiadó engedélyével megengedett

Lektorált

ACTA PERIODICA 15. KÖTET

EDUTUS EGYETEM KIADÁSA

www.edutus.hu

ISSN 2063-501X

2018. december

Tartalomjegyzék

ÉVES JELENTÉS A SZOLÁR MOBILITÁSI PROJEKT EREDMÉNYEIRŐL Dőry István PhD	4
GONDOLATOK A SZERKEZETÉPÍTÉSBEN FELHASZNÁLHATÓ ANYAGOK TULAJDONSÁGAINAK MEGHATÁROZÁSÁHOZ Borbás Lajos PhD; Ficzer Péter PhD	13
A „CSODÁLATOS VÁROS” RIO - IDEGENVEZETŐI SZEMMEL Dr. Keszthelyi Csaba.....	28
A MAGYAR NAGYVÁROSOK VERSENYKÉPESSÉGI SORRENDJE Poreisz Veronika	37
AZ INCOTERMS ELMÉLETI HÁTTERÉRŐL ÉS A 2020-BAN BEVEZETÉSRE KERÜLŐ VÁLTOZÁSOKRÓL Vigh László PhD	51
A (MONOKROMATIKUS) FÉNY AZ ALAGÚT VÉGÉN RÉSZEREDMÉNYEK A FÉM-POLIMER HIBRID SZERKEZETEK LÉZERSUGARAS KÖTÉSTECHNOLÓGIÁJÁBAN Dr. Csiszér Tamás, Molnár László Temesi Tamás	75
A MEGÚJÍTOTT EURÓPAI INNOVÁCIÓS RANGSOR (EIS) ÉS AMI MÖGÖTTE VAN Dr. Peredy Zoltán, Laki Balázs	86
KORSZERŰ TECHNOLÓGIÁK FÉM ÉS POLIMER ANYAGOK KÖZÖTTI KÖTÉSEK KIALAKÍTÁSÁRA Temesi Tamás, Dr. Kiss Zoltán, Dr. Csiszér Tamás	115

A „CSODÁLATOS VÁROS” RIO - IDEGENVEZETŐI SZEMMEL

DR. KESZTHELYI CSABA, mestertanár

Edutus Egyetem

Absztrakt

Rio de Janeiro a világ turizmusának egyik „álom-desztinációja”. Csodás fekvése, látnivalói, gazdag történelmi és kulturális öröksége, tradíciói, a riói karnevál, a Copacabana strand homokja, a Krisztus szobor, a Cukorsüveg-hegy, a Guanabara-öböl turisták millióit vonzzák a városba, amelyet legalább egyszer mindenki látni szeretne. Petropolisz a Riótól 70 km-re fekvő történelmi császárváros is számos látnivalóval rendelkezik: császári palota, a katedrális, Kristálypalota, stb.

Abstract

Rio, the „wonderful city”

Rio de Janeiro is one of the „dream-destinations” of the world tourism. Its fantastic location, the sights, the rich historical and cultural traditions, the famous carnival, the sand of Copacabana Beach, the statue of Christ, the Sugarloaf Mountain, and the Guanabara-bay attracts millions of tourists. Everybody wants to see it at least once in the life. Petropolis the historic imperial city, situated 70 kilometres from Rio, has plenty of sights: the Imperial Palace, the Cathedral, the Crystal Palace, etc.

X X X

A rióiak, akik magukat „cariocák”-nak¹ nevezik magukat, hittel vallják, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot és a hetedik napon saját kedvére csak Rióval foglalkozott. Városukat nemes egyszerűséggel „cidade maravilhosa”-nak (csodálatos városnak) nevezik. Úgy hiszem, méltán.

Világéletemben igyekeztem kerülni a túlzásokat, a jelzőknél a „legek” használatát, és hallgatóimat is mindig erre intettem. Ha ez alól létezik kivétel, akkor az minden bizonnyal Rio. Hosszú, közel négy évtizedes idegenvezetői pályafutásom során négy kontinens számos pazar városában megfordultam, de egyik sem gyakorolt rám akkora hatást, mint ez a város. Valóban nincs párja a világon annak a látványnak, mely a Corcovado hegy tetején álló Krisztus szobortól tárul az ámuló turisták szeme elé. A Guanabara-öböl számtalan apró szigetével, a Cukorsüveg-hegy, a Botafogo öböl, a Copacabana homokos strandja, a Rodrigo Freitas tó látványa még a sokat látott világutazókat is lenyűgözik.

¹ Guarani indián nyelven azt jelenti, hogy a „fehér ember háza”

A város mindig is a világ egyik legjelentősebb és leglátogatottabb desztinációja volt, sok utazó álma. Ismertsége és népszerűsége azonban még tovább növekedett azáltal, hogy 2007-ben a világ újkori hét csodája közé választották a Megváltó Krisztus szobrát (Cristo Redentor), illetve hogy 2014-ben itt rendezték a labdarúgó vb-t, továbbá 2016-ban a város volt a házigazdája a nyári olimpiai játékoknak.

Rövid történeti áttekintés

Brazília felfedezése

Brazília felfedezése - mondhatni - egy szükségszerű véletlennek köszönhető. A hajózást forradalmasító portugálok karavelláikkal² Afrika déli csücskét, az Atlanti Óceánról az Indiai Óceánra vezető átjárót keresték. Egyre délebbre jutottak az afrikai partok mentén. Rájöttek azonban, hogy a karavellákkal gyorsabban tudnak haladni dél felé, ha hagyják magukat az uralkodó szelek által „sodortatni” még akkor is, ha így előbb nyugatra, majd délkeletre fordulva háromszög alakban hosszabb utat tesznek meg. Így egyre nyugatabbra kerültek az afrikai partoktól, és egyszer csak elérték a brazil partokat. Hivatalosan ez csak 1500. április 22-én történt, húsvétvasárnap, amikor is Pedro Alvares Cabral kapitány és legénysége partra szálltak a mai Porto Seguro (magyarul: Biztos Kikötő) város területén. Az új földet „Terra dos Papagajos”-nak - Papagájok földjének nevezték. A brazil nevet csak később adták új gyarmatuknak, mivel az első értékesnek tartott áru, amit ott találtak, a brazil (magyarul: borsönya) fa volt, amelynek pirosas belsejéből kelmefestéket készítettek. (Brazil portugálul azt jelenti, hogy parázsló.) Igen nagy valószínűséggel azonban már Cabral megelőzően is járhattak ott portugálok, amelyről több dolog is tanúskodik, például az, hogy Columbus első amerikai útja után a portugálok által kért pápai döntőbíráskodás, a Tordesillas-i egyezmény (1494), amelyben a világot a portugálok és a spanyolok között felosztó vonal a hivatalosan még fel sem fedezett Brazíliát Portugáliának juttatta, a spanyoloknak pedig olyan területeket ígért, amelyeknek a létezéséről ekkor még semmit sem lehetett tudni.³

Brazília az 1700-as évektől a Minas Gerais-i arany- és gyémántbányák felfedezésétől kezdve a portugál korona legértékesebb gyarmatává lett. (Brazília ma 8.511.965 km²-es területével a

² Gyorsjárású, állítható vitorlázató hajók

³ 1494-ben a spanyolországi Tordesillasban VI. Sándor pápa húzott egy képzeletbeli vonalat a térképen portugál kérésre a Zöldfoki szigetektől 1184 tengeri mérföldre nyugatra, amely vonaltól keletre eső területeket Portugáliának, nyugatra esőket pedig Spanyolországnak juttatta. Pontosán ettől a vonaltól esik keletre Brazília. Ennek dokumentációja valószínűleg soha nem fog előkerülni, mivel az 1755. november elsejei nagy liszaboni földrengés romba döntötte a királyi palotát, és a királyi levéltár anyaga megsemmisült.

Vö. Bede Béla, Lempert Mária: Brazília Budapest Panoráma 1983, 68-69. oldal valamint Jose Marinho dos Santos: A Honra, o Proveito a Fama e a Gloria Editora Ausencia Porto 1999, 12. oldal

világ ötödik legnagyobb országa, lakosainak száma jelenleg 208 millió fő, amely évről évre dinamikusan növekszik.)

Rio felfedezése, Amerigo Vespucci tévedése

A portugálok harmadik hivatalos expedíciója során Gaspar Lemos kapitány és térképésze, az olasz Amerigo Vespucci feladata az volt, hogy térképezzék fel a brazil partokat, és adjanak nevet az általuk felfedezett helyeknek. Rendszerint olyan nevet adtak, amilyen szentnek volt az ünnepe aznap (Sao Vincente, Sao Paolo, stb.) 1502. január 1-jén érkeztek a Guanabara-öbölbe⁴ és Amerigo azt hitte, hogy egy folyó torkolatába jutottak, amelyet elnevezett Január folyónak, vagyis Rio de Janeiró-nak. Erről az útjáról írt színes beszámolójában állapította meg először, hogy az a föld, ahol jártak, egy új, eddig ismeretlen kontinens, amely semmilyen kapcsolatban nincs Ázsiával, Indiával. Martin Waldseemüller freiburgi térképész olvasva ezt az írást, amely neki nagyon megtetszett, az általa szerkesztett világtérképen először nevezte az új kontinenst Amerigo neve után Amerikának. Rio városát azonban csak fél évszázaddal később, 1565-ben alapította a portugál Estacio de Sá, Sao Sebastiao de Rio de Janeiro néven. A város kezdetben sok ostromot élt át, franciák, hollandok, spanyolok próbálták megkaparintani a portugáloktól, akik azonban a helyi bennszülöttek segítségével végülis megvédték és megszilárdították uralmukat. Alapítása után 200 évvel 1765-ben lett Rio az ország fővárosa. Ezt a rangját közel 200 esztendőn át megőrizte, egészen 1960-ig.

Rio a nagyváros

Igazi nagyvárossá azonban csak a XIX. században vált Rio, azt követően, hogy 1808. januárjában a Portugáliába betörő napóleoni hadak elől a királyi család Brazíliába menekült. VI. János portugál királynak nagyon megtetszett Rio, és 1815-ben a várost a Brazil-Portugál Egyesült Királyság fővárosává tette, egyúttal nagyszabású fejlesztésekbe kezdett. Rio lakossága ekkor éri el a 100.000 főt. A király a portugálok nyomatókos felszólítására végül nehéz szívvel rászánta magát a hazatérésre, és 1822-ben visszatért Lisszabonba. Legidősebb fia, Péter infáns azonban maradt, és 1822. szeptember 7-én Sao Paoloban kikiáltotta Brazília függetlenségét, ezzel Portugália elveszítette legnagyobb és legértékesebb gyarmatát. Az infánst I. Péter néven Brazília császárává koronázták Rióban, amely attól kezdve a független brazil állam fővárosa volt egészen 1960-ig. Az igazán jelentős fejlődés azonban I. Péter fia, II.

⁴ A név guarani nyelven azt jelenti: kinyújtott karok

Péter (1840-1889) hosszú uralkodásának idejére esik. A város lakossága a császárság végére elérte, sőt meghaladta a félmilliót. A köztársaság kikiáltása (1889. november 15.) után folytatódott a fejlődés. A XX. század elejére a város lakossága már meghaladta az egy millió főt. Különösen jelentős volt a múlt század első évtizede, főleg Rodrigues Alves elnöksége (1902-1906). Ekkor a tengertől feltöltéssel nyert jelentős területekkel gyarapodott a híres és előkelő Flamengo negyed. A városban hatalmas építkezések folynak. 1908-ban dr. Osvaldo Cruz orvos, egészségügyminiszter egész Rio állam területén kiirtatja a szúnyogokat, majd házról házra jár, és személyesen, ha kell akár karhatalmi erőszak árán is mindenkit beolt a sárgaláz ellen és ezzel a járványok megszűnnek, sőt, a betegség teljesen eltűnik a városból és egész Rio állam területéről. A fejlődésnek újabb jelentős szakasza következik az 1930-as években Getulio Dorneles Vargas elnöksége idején (1931-45 és 1950-54). A második világháborút követően visszaesés következett be a brazil gazdasági életben, amit Juscelino Kubitschek (1955-1960) elnök azzal próbált ismét lendületbe hozni, hogy megépíttette az új fővárost, Brazíliát a „semmi közepén” a XX. század egyik építészóriásával, Oscar Niemeyerrel. 1960-ban Rio elveszítette a szövetségi fővárosi rangját, azóta be kell érnie azzal, hogy a róla elnevezett 15 millió lakosú Rio de Janeiro állam fővárosa. Ez Rio számára nyilvánvalóan átmeneti visszaesést jelentett. Újabb gazdasági fellendülés indult meg azonban a katonai diktatúra (1964-1984) éveiben. Ekkoriban beszéltek „brazil gazdasági csodá”-ról is. Az azóta eltelt közel három és fél évtizedben a város hatalmas metropolisszá lett, lakossága mára elérte a 7 millió főt, és azóta is szüntelenül gyarapszik. Bár megszűnt politikai fővárosi rangja, továbbra is vitathatatlanul Brazília kulturális fővárosa, egyben az ország legismertebb, legnépszerűbb és leglátogatottabb desztinációja, mondhatni, legfőbb szimbóluma.

Rio legjelesebb látnivalói

Elkészülte óta (1931) Rio legemblematisabb látnivalója a város szívében, a 710 méter magas Corcovado (jelentése portugálul: púpos) hegy tetején álló „Megváltó Krisztus” szobra, az újkori világ hét csodájának egyike. A szobrot Sebastiao Leme riói érsek kezdeményezésére és megbízása alapján készítették Hector da Silva Costa és Paul Lewandowsky szobrászok. Ez utóbbi Krisztus arcát készítette. A szobor 30 méter magas és egy 8 méter magas talapzaton áll, amelyben egy kápolna van. Kinyújtott karjai 28 méter hosszúak. A tetején 56 villámhárító van és az egész szobrot szappankőlap borítja. A szobor megvilágítását a rádió feltalálója, Guglielmo Marconi tervezte és ő is kapcsolta be egy Genovában horgonyzó jacht fedélzetén rádió távirányítással. A szobor előtti kilátóteraszról látható minden bizonnyal a világ legszebb

panorámája. A Megváltó Krisztus-hoz II. Péter rendeletére 1884-ben elkészült fogaskerekűvel lehet eljutni, amely a trópusi környezettől eltekintve kísértetiesen hasonlít a mi fogaskerekűnkre.

A város másik szimbóluma a 395 méter magas Cukorsüveg hegy (Pao de Acucar) és az előtte lévő Urca (200 méter). Innen is csodálatos kilátás nyílik a városra. Sokáig csak alpinisták jutottak fel a meredek, függőleges sziklafalon, elsőként egy brit alpinista nő. 1912 óta azonban kabinos felvonó visz az Urcára, majd átszállással egy másik a Cukorsüvegre. A felvonó megálmodója és tervezője Augusto Ferreira Ramos mérnök volt. A város arany színű homokos tengerpartja is méltán világhírű, 18 km hosszan sorakoznak a strandok, Leme, Copacabana, Ipanema, Leblon, Sao Corrado, melyek a városnegyedüknek a nevét viselik. Közülük is talán a leghíresebb a Copacabana⁵, ahol a hangulatos parti sugárúton az „Atlantico”-n számos bár, étterem, kiosk és kiskocsmá sorakozik, ahol a helyiek italát a caipirinhát⁶ illetve kókusztejet iddógálva lehet nézegetni a homokon a sugárút fényei mellett szinte egész éjjel mezítláb futballozó, röplabdázó gyerekeket. Számos világhírű sportoló karrierje indult erről a homokról. A brazilok és így természetesen a „cariocá”-k is imádják a sportot és - sokszor sajnos szó szerint is - élnek-halnak a fociért. Minden negyednek megvan a maga csapata, közülük a leghíresebbek a Flamengo és a Botafogo. A város egyik legismertebb épülete a Maracana stadion, amely az 1950-es vb-re épült és amely sokáig 200.000 nézőt is befogadott, mára, a korszerűsítések után ennek már csak a felét. Két vb-döntőt is játszottak itt, 1950-ben illetve 2014-ben, valamint itt rendezték a 2016-os olimpia megnyitó- illetve záróünnepségét is. A stadionban lehet látni a leghíresebb futballisták lábnyomát és aláírását.

Nincs messze a stadiontól a rióiak másik „szentélye” a Sambadrom, amelyet Oscar Niemeyer tervezett. Ez a 600 méter hosszú, kétoldalt tribünökkel szegélyezett stadion, ahol a szambaiskolák híres-nevezetes karneváli felvonulása zajlik. Ezt farsangvasárnapkor tartják, amikor itt verseng egymással az I. osztály 14 szambaiskolája, amelyeket mi inkább csapatoknak neveznénk. Az első helyezett elnyeri a bajnoki címet, az utolsó pedig kiesik a II. osztályba, ahonnan feljut az ottani bajnok. Összesen három osztály van. Az iskolák egész évben erre az eseményre készülnek, ez a munkájuk, sőt, mondhatni, az életük. Nagyon sok szegény, nehéz sorsú fiatalnak ez kínálja a felemelkedés egyedüli lehetőségét. A legnagyobb esemény azonban nem a verseny maga, hanem a következő, már a hamvazószerda utáni

⁵ A bolíviai Copacabana város nevét viseli, amely a Titicaca tó partján fekszik a perui határnál

⁶ 51 fokos cukornádpálinka, zöld citrom, lime, cukor és jég

nagybőjt első vasárnapján, zsúfolt lelátók előtt megrendezett gála, a győztes szambaiskolák felvonulása.

A riói városnézést érdemes a Cinelandia terén kezdeni, amely egy igazi kulturális központ. Itt van Rio állam kormányzóságának épülete, de a legfontosabb kulturális intézmények is itt találhatóak, mint például a városi könyvtár és számos múzeum. A teret egyértelműen uralja az Opera épülete, amely Francisco Oliviera Passos tervei alapján épült eklektikus stílusban 1905-1909 között. Színes kupolája és díszes homlokzata erősen emlékeztet a Charles Garnier által épített párizsi operára. Előtte a legnagyobb brazil zeneszerzőnek, Carlos Gomesnek (1836-1896) áll a szobra, akinek O Guarani (A guarani indiánok) című operáját a milánói Scala is bemutatta. Mellette halad el a modern villamos, amelyet a helyiek városi vasútnak hívnak, mert ők csak az öreg, egy kocsiból álló járművet hívják villamosnak, amely az 1919 és 1924 között megépült 17 méter magas, 270 méter hosszú, és ma már viaduktnak használt vízvezeték tetején közlekedik. Innen érdemes ellátogatni a város új, 1972-ben épült és a város védőszentjéről elnevezett Szent Sebestyén katedrálisához. A csonkakúp formájú templomban vannak a világ legnagyobb festett üveg ablakai. Érdemes végigsétálni a Rio Branco sugárúton, ahol hatalmas felhőkarcolók árnyékában olykor csodálatosan szép, koloniális stílusú, régi paloták bújnak meg. A város másik nagy, egyben legszelebb sugárútja az Avenida Presidente Vargas. A kettő között van a régi Rio egykori főtere, a November 15. tér. Itt áll a régi kikötővel szemben az egykori császári palota szerény, kétemeletes épülete. (A második emeletet VI. János építtette.) A palota felújítás alatt áll. Erkélyéről hangzott el Péter infáns - a későbbi császár - híres fogadalma: „Eu fico.” (Én maradok.) apja hazatértekor. A téren kiáltották ki a köztársaságot 1889. november 15-én. A palota mellett áll az egykori szövetségi, mai riói parlament épülete Palacio Tiradentes⁷.

A régi kikötő előtt áll VI. János lovasszobra Barato Feio alkotása. Számos látnivalót kínál a város egyik előkelő negyede a Flamengo is, amelynek legjelesebb épülete a Catete palota. Egy gazdag kávéültetvényes építtette, tervezője a német Gustav Wahneldt volt. Ez volt a köztársasági elnöki palota 1897-től 1954-ig, Vargas elnök öngyilkosságáig. A palota, azóta a Köztársaság múzeuma. Csodálatosan szép kertje van, amely mindenki számára nyitva áll. A Catete-nek megtekinthetőek a reprezentációs termei és az egykori elnöki lakosztály. Látogathatóak a Kék Szalon, a Sárga Szalon, az ebédlő, az elnöki dolgozószoba, Vargas elnök hálószobája eredeti bútorokkal és egy vitrinben a véres pizsamájával és a pisztollyal, amellyel

⁷ Jelentése: foghúzó palota. Az elnevezés Joaquim José Da Silva Xavier fogorvosra utal, aki az első függetlenségi mozgalmat vezette az 1700-as évek végén, és emiatt 1792. április 21-én kivégezték azon a helyen, ahol ma a parlament épülete előtt álló szobra található. Vö. Bede Béla, Lempert Mária: Brazília 86. oldal

1954. augusztus 24-ére virradó éjjel szíven lőtte magát. Rio nevezetessége a Rodrigo Freitas tó, illetve a Tijuca Nemzeti Park is, amely a Corcovado északi oldalán található, és egy egykori kávéültetvényből rekreált őserdő a város szívében.

Szólnunk kell még néhány szót az ún. „favellákról”, amelyek nevükkel ellentétben nem bádogvárosok, hiszen házai téglából épültek, igaz, a legtöbb vakolatlan. Helyesebb inkább szegénynegyedekről beszélni. Itt is vannak közművek, villany, gáz, csatorna, vannak üzletek, sok lakónak munkája, olykor még autója is. Viszont itt a legmagasabb a munkanélküliség, a drogfüggőség, az alkoholizmus, a bűnözés. Ezeket nemcsak a turistáknak, de a „cariocák”-nak is a legjobb messze elkerülni. Sokszor valóságos bandaháború dúl egyik-másik favellában a különböző drogbandák között. Gyakran a hadsereget kell kivezényelni, hogy a rendet helyre lehessen állítani. A favellák mindig a hegyoldalakon vannak, csodálatos tengeri kilátással. Ennek magyarázata, hogy minél távolabb van egy ingatlan a tengertől, annál olcsóbb.

Kirándulás Petropolisba, a császárvárosba

Petropolis, magyarul Péterváros, Riótól 70 kilométerre 847 méter magasan, egy hegyen fekszik. Klímája igen kellemes. Német telepesek voltak az első lakói, ezért az épületek gyakran alpesi hangulatot sugároznak. Ilyen a Quintadinha villa, amely ma szálloda, kaszinó, étterem és amely állhatna akár Bajorországban vagy Svájcban is. A Császári Palotát II. Péter építtette (1845-1863) Julio Federigo Koeller német építésszel. A palota elkészülte után a császár ideje nagy részét itt töltötte. Az épületet Vargas elnök helyreállította eredeti állapotában. Meg lehet tekinteni az ebédlőt, a tanácstermet, a tróntermet, a császári pár hálószobáját, fürdőszobáját és a császári dolgozószobát, az íróasztalon a telefonnal, amelyet II. Péter Belltól, a feltalálótól kapott Párizsban (ez volt az első telefon Brazíliában). Szép a kastély parkja is, amelyben egy egykori gazdasági épület ad otthont a kocsimúzeumnak. A palotától mindössze néhány lépésnyire van az alcantari Szent Péter Katedrális. Ebben nyugszik a császári család: II. Péter és felesége Teresa, valamint lányuk, Izabella hercegnő is, és férje, Gaston de Eau báró. Magyar vonatkozása a templomnak, hogy az egyik színes üvegablakon árpádházi Szent Erzsébet látható, Sancta Elizabeth da Hungria felirattal (magyarországi Szent Erzsébet). Izabella - magyarul Erzsébet - védőszentje ugyanis árpádházi Szent Erzsébet volt. A hercegnő szabadította fel a brazil rabszolgákat - az amerikai kontinensen utolsóként - 1888. május 13-án aláírt törvénnyel.

A templom és a palota körüli patinás épületekben ma is a császár leszármazottai élnek. Az egyik palotában van a mindenkori köztársasági elnök nyári rezidenciája. Petropolis 200.000 lakosú város, amely a csokoládégyártásáról is híres. A városlátogatás végén meg lehet állni egy csokoládémanufaktúránál, hogy megkóstoljuk a finom édességet. Ez a kirándulás teszi fel a koronát a felejthetetlen riói programra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bede Béla – Lempert Mária: Brazília útikönyv, Panoráma, Bp., 1983

Hirscher Katalin: Rio de Janeiro, Panoráma városkalauzok, Medicina Könyvkiadó Zrt., Bp., 2005

Beppe Ceccato: Brazília, A világ legszebb helyei sorozat, Gabo, 2008

Joao Marinho dos Santos, Jose Manuel Azevedo e Silva: Vasco da Gama: A Honra o Proveito a Fama e a Gloria Editora Ausencia Porto, 1999

Joao Marinho dos Santos: Os Portugueses em Viagem Pelo Mundo, Coimbra, Faculdade de Letras da Universidade de Coimbra, 1999